

Schuld — die drinkbeker van zoeven was het nieuwe testament in mijn bloed; mijn offergang wordt dra de uiterste, die in den dood gaat eindigen, den zoendood. Ik ben tot zonde gemaakt —, de grens is bereikt; terstond zal zich de Vader definitief in mijn betalingsdood verheerlijken (Joh. 13).

„Toe-val”, dat wil hier zeggen: het optreden van machten-van-buitenaf, waaraan niet valt te ontkomen. „Nu is het de ure en de macht der duisternis”. Zij is onder Gods toelating „bevoegd”, op mijn bestaan in te dringen met de brutale feiten van wat mij vreemd toch is naar mijnen aard. De grens is bereikt, de vijand komt er overheen.

Mijn vrijheid is niet meer erkend, al mijn grenzen worden in dit uur geschonden.

Strijd — „agonie”. „In zwaren strijd („agonie”) zijnde, had Hij te ernstiger. En Zijn zweet werd gelijk groote droppelen bloeds”. De grens is bereikt.

In deze zeer gecompliceerde grenssituatie dreigt nu het grensverkeer van den Menschenzoon ontijdig te worden afgebroken. Zie, hoe Hij is gebracht tot het uiterste van Zijn krachten. Hij is mensch, van gelijke beweging als wij; en daarom dreigen Zijn krachten Hem te begeven. De spanning van de grenssituatie heeft dan haar climax bereikt: ze sluit dan over in de „ontspanning” der bezwijming. Wie bezwijmt is, vertoont den ernst der grenssituatie in zijn machteloosheid. Maar hij is meteen van het grensverkeer uitgesloten. Hij bewijst den ernst der grenssituatie passief. Niet langer actief.

Dit laatste nu, indien het in den Christus werkelijk geworden wezen zou, ware voor ons een ramp geweest —, een verlies der zaligheid —, wij spreken „naar den mensch”.

Want bij Jezus Christus moet de grenssituatie zoowel in actieven als in passieven zin haar ernst aan Hem bewijzen. In passieven zin — Hij is het offerlam; op Hem rust de plicht tot lijdelijke gehoorzaamheid. In actieven zin — Hij is, behalve offerlam, ook offerpriester. Zijn eigen priester, die zichzelf heeft op te offeren, opdat Hij sterve, niet door „toe-val”, doch door eigen wil, als die het offer brengt. Hetgeen Hem „toe-komt”, Hem „toe-valt”, Hem „over-valt”, en „over-vallt”, dat mag geen zóódanige pressie op Hem oefenen, dat ze Hem te zwaar zou worden, en Hij daartegenover zelf niets zou kunnen stellen. Zijnzijds, geen eigen beslissing, en geen eigen daad.

En dus hangt alles daarvan af, dat bij Christus, Jezus de grenssituatie nimmer omslaat in beëindiging van het grensverkeer. Is dat voor Hem verbroken, is Hij uit-geschakeld gedurende die periode, waarin Hij zichzelf nog steeds moet in-schakelen in den loop der gebeurtenissen, is Zijn dood geen daad, maar een lot, en alleen maar dat, dan heeft de kracht van den Priester het afgelegd tegenover de zwakheid van het Lam; dan is zijn ambtelijke activiteit verslonden door den zwaren druk van de overzijde. Dan is zij verteed vóór hare ure gekomen zou zijn. Dan is meteen God als Rechter uitgeschakeld in het gesprek van den Middelaar met den Vader; dan wordt er niet meer met en dóór den Zoon gehandeld, doch alleen over Hem beschikt.

En dus heeft Gods voorzienigheid, die almachtige en alomtegenwoordige kracht, tijdig ingegrepen op de zwakke menselijke natuur van den Heiland, opdat het grensverkeer van den Zoon met God niet zou worden afgebroken onder de verderende pressie der grenssituatie, die over Hem gekomen was. God zendt een engel, die den Borg opnieuw „onthoudingsvermogen” schenkt. Zijn tijd wordt Hem verlengd, opdat Hij onder het oordeel door zou kunnen gaan, totdat de eindstreep was bereikt. De hoogepriester beklimt de trappen van het altaar, maar toen Zijn knieën knikten, en Zijn hand begon te beven, toen werden Zijn knieën gesterkt en gestrekt, en Zijn hand is weer verstevigd, opdat die hand het Lam zou kunnen leggen op het altaar, en het mes zou kunnen hanteeren, dat Zijn eigen leven af zou snijden. Zijn levenstijd is Hem verlengd, want anders zou het oordeel zich niet kunnen keeren tegen Hem.

Zijn verdere tijd is voor Hem dan ook geen genade, doch mogelijkheid van oordeel. Doch Zijn getrouw gebruiken van de spanne levenstijd, die Hem gelaten wordt, die opent ons de poorten der genade, gelijk zij ook voor wie den Zoon daarin verwerpt, verzwaring van het oordeel aan zal brengen.

K.S.

KERKELIJK LEVEN

Frankfort's moeiten en Calvijn.

We hebben gesproken over de wrijving tusschen de ultieme en de deutsche gemeente in Frankfort a. d. Main, en zouden nog een en ander opmerken over Calvijn's houding in deze aangelegenheid.

In den bekenden brief, dien Datheen aan Calvijn schreef (C.R. 19, 397/8), vermeldt Datheen rondweg, dat er gemeentelieden waren, die, nadat de bovendrijvende partij der lutheranen de funeste raadsbeslissing (weigering van eigen eeredienst voor de buitenlanders) had weten door te drijven, de Frankforter stadskerk niet langer kerk wilden noemen. Was dat een kerk, die de zilveren leer zóó weg-werkte? Die lutheranen hoorden niet bij de kerk van Christus; en wie van hun ambtsdienst gebruik maakte, die bezoodelde zich maar (brief 3852, 19, 523). Anderen waren er, die zóóver niet gingen, maar het toch ongeoorloofd achtten, gebruik te maken van den dienst dergenen, met wie naar Paulus' onderricht zelfs geen brood gegeten mocht worden.

Hoe oordeelt nu Calvijn? Wie gelezen heeft, wat en „De Heraut” en prof. Dijk over Calvijn en Datheen schreven, zal geneigd zijn, te denken: hij zal, vanwege het ware-kerk-zijn der Frankforter gemeente wel zeggen: zóó erg is 't toch niet? Ge moogt 't wel onaan-genaam vinden, uit het u toegestane kerkgebouw weer verjaagd te zijn, maar in elk geval: een ware kerk blijft over, om den doop te ontvangen.

Toch is het wel een ander geluid, dat Calvijn laat hooren. In brief no. 3907, gericht tot de vlaamsche kerk te Frankfort (19, 461 v.), en gedateerd 18 Juni 1562, geeft hij het advies, lever de stad te verlaten, dan op zij te gaan voor die lutherse partij. Het zou toch een al te knipserige hutschelarij worden, zijn kinderen ten doop te praesenteeren bij menschen, die er voor uitkomen, vijandig te staan tegenover onze waarlijk christelijke religie. Hun bedoeling is duidelijk: ze willen triumpheeren over de zilveren waarheid, die wij door Gods genade belijden. En zou het nu bilijk wezen, dat wij hun de hand zouden geven bij hun preeken om hun behulpzaam te zijn bij het vertrappen van de waarheid Gods? Gij zult — aldus Calvijn — mij willen antwoorden, dat onder hen toch de wettige dienst is. Laat me volstaan met er op te wijzen, dat de bediening van het avondmaal onaf-scheidelijk verbonden dient te zijn met die van den doop.

Dat geluid is fersch genoeg. Want voor Calvijn's besef is het drijven van hen, die in den strijd tegen de waarheid de hand hebben, schismatisch. Zij, die met alle geweld de deutsche gemeente aan speciaal lutherse partijbelangenpolitiek willen knuchten, verbreken dáárdoor de eenheid. Over personen praten wij niet, zoo schrijft Calvijn, want dank zij Gods genade, weet ik wel, dat de waarheid van het sacrament niet afhangt van den persoon, die het bedient. Maar het probleem is hier een ander dan dit. Staat het een geloovige vrij, hem als herder te ontvangen, die openlijk de waarheid van het heilig avond-maal met recht gebruik en instelling daarvan, aannadend en onderstoven keeren wil? En die vrijwillig zich scheidt van de ware kerken van Christus? En al wil ik nu niet alles zoo precies en haarfijn uitpluizen, ik houd dan toch tenminste vol, dat wie zijn kind bij de lutheranen ten doop aanbiedt, open en rond moet uitkomen voor zijn belijdenis aangaande het avondmaal (dat was destijds het voorname geschilpunt) en getuigenis dient af te leggen van zijn eenheid met de kerken, die met hem hetzelfde gevoelen zijn toegedaan.

Tot zoover Calvijn's advies, dat men ook heeft opgevoeld¹⁾, zooals Datheen later Calvijn meldt (brief 3852, C.R. 19, 522). Trouwens, het was reeds duidelijk geconstateerd, in Datheen's eersten brief, dat de ouders, die in hun verlegenheid dan maar bij de deutschen den doop aanvroegen, voor hun gevoelens inzake het avondmaal plachten uit te komen, en dat er dus van veinzelijk geen sprake was. Maar dat doet hier niet ter zake. Het trekt onze aandacht, dat voor Calvijn's besef de hand der gemeenschap wordt doorgesneden dáár, waar men de ware kerk van Christus vervolgt. Wie daaraan meedoet, brengt het schisma; en scheidt zich vrijwillig van de ware kerken van Christus.

Deze algemeene regel, door Calvijn gesteld, is hierom te meer van betekenis, wijl Calvijn daarmee nog eenszins speciaal de Frankforter moeilijkheden toont gepeld te hebben. Zóó, als hij het hier zegt, zóó ziet hij straks de lijnen loopen. Wie de belijdenis der kerk noodeloos verengt, en zelf de oorzaak wordt, dat wie God waarlijk vreezen naar Zijn Woord, van de gemeenschap der kerk worden uitgesloten, die wordt dáár-door schismatisch.

Die waarheid keert zich eerst tegen de deutsche kerk te Frankfort. Versmalt ze haar basis, en drijft ze uit wie over bepaalde punten anders denken dan de machthebberjes, ook al hebben de andersdenkenden alle formulieren der Frankforter kerk ondertekend, die is schismatisch. Want die wil van een deutsche kerk een niet maar officieus, doch officieel lutherse maken; van een bredere basis een smallere;

van een reformatorische gemeenschap een partijgezelschap.

Als nu Datheen in zijn volgenden brief (3852, 19, 523) diezelfde waarschuwing tegen schismatisch drijven, ook tot de calvinistisch gezinden wil gericht zien, heeft ook door Calvijn zelf, dan is dat natuurlijk geheel in den geest van Calvijn zelf. Er waren onder de broeders, die niet naar elders wilden verhuizen (al was de gelegenheid daartoe opengesteld), die dus in Frankfort bleven, maar zóó verstoord er over waren, dat sommige ouders hun kind dan maar lieten doopen bij de stadskerk (de deutsche), dat zij zich van hen afscheidten. Er waren er ook, die o zoo hoog opgaven van al de ondeugden en gebreken en fouten der stadspredikanten en die daarmee indruk wilden maken op de ouders-in-kwestie, teneinde hen te overtuigen, dat zij bij zóó slechte personen geen kind moesten laten doopen. Bij deze groep lag dus het bezwaar niet zóózeer in de kerk van Frankfort, als wel in de personen van de dominees. Maar, zoo vraagt Datheen, ligt dat niet op de lijn der Donatisten? Hangt de betekenis van het sacrament dan af van de waardigheid van den persoon, die het bedient?²⁾

Derhalve zijn het twee vragen, waarop Datheen van Calvijn graag een helder antwoord zou willen ontvangen, om den lastigen broeders in eigen huis den mond te kunnen stoppen:

a. of die vergadering, waarin het evangelie verkondigd wordt, en van de sacramenten een recht (zuiver) gebruik gemaakt wordt, ondanks enkele vlekjes in de leer aangaande de sacramenten³⁾ en in de zeden, een deel van Christus' kerk was, ja dan neen;

b. of het een godvreezend man, die nu eenmaal in Frankfort verblijft houdt, en elders niet terecht kan, en die voor zijn geloofsverzuiging rond en open uitkomt, alsmede tegen ingesloten bederf protesteert, vrij staat, voor den doop gebruik te maken van den dienst dergenen, die de schuld er van dragen, dat ons kerkgelouwe gesloten werd en onze ambtsdienst ons verboden werd (19, 523, 524).

Teneinde alle misverstand af te snijden, merken we nog op, dat het probleem van dat doopen in de deutsche kerk opkwam in de periode, waarin de getroffen gemeenteraadsbesluiten nog maar als voorloopig golden. Dat blijkt zeer duidelijk uit de bijlage bij Datheen's brief (19, 524).

In April 1561, zoo lezen we daar, kwamen de stadspredikanten den gemeenteraad verzoeken, om of bij raadsbesluit de vreemdelingen in leer en liturgie gelijk te schakelen met de stadspredikanten, of anders hun kerkgebouw te sluiten.

Op 22 April is door den gemeenteraad in dien geest besloten. Aan de vreemdelingen werd het bekende verbod opgelegd zóólang, tot ze⁴⁾ in leer en liturgie met de stadspredikanten teens geworden waren.

De onderhandelingen van de getroffen vreemdelingen met den gemeenteraad namen elf volle maanden in beslag.

En gedurende die elf maand, terwijl de zaak nog aanhangig was bij den gemeenteraad⁵⁾, zijn er kindertjes geboren, huwelijken te bevestigen geweest, enz.; en hebben de stakkers onder de bekende voorwaarden (dus met klare uitspraak van hun gevoelens) zich tot de „deutsche” dominees gewend. Let wel: terwijl de zaak nog aanhangig was (er wordt nog eens en nóg eens, en nóg eens aan herinnerd⁶⁾) ontstonden de debatten.

Bij dien stand van zaken nu houdt men de deutsche kerk van Frankfort voor kerk van Christus, ondanks zijn bedenkingen. Want die dominees-drijvers bepalen toch niet het karakter der kerk? De naam eener kerk, zoo schrijven ze Calvijn, hangt toch niet aan de helft-plus-één, maar wordt toch bepaald door het goede, trouwe deel⁷⁾? Anders zou ten tijde van Jesaja, van Simeon, de kerk er niet meer geweest zijn.

Deze laatste opmerking is van belang: Datheen en medestanders maken in de Frankforter gemeente een scherp onderscheid tusschen de partijdrijvers, al zijn ze ook invloedrijk, en de trouwe, hartelijk geloovende menschen, die in de gemeente zijn. Het is er ver vandaan, dat de gemeente als geheel officieel en definitief zou hebben gekozen vóór de exclusieve houding. Al mocht een groote meerderheid den baas spelen over het betere deel (526), toch bleef Gods Woord er.

Hoe duidelijk is hier, dat „De Heraut” en prof. Dijk ten onrechte de Frankforter kerk als „Lutherse” hebben aangediend⁸⁾. En eveneens, hoe ongemotiveerd was de voorstelling, door hen gegeven, als ware Datheen's oordeel over de „lutherse” kerk geveld, nadat de officiële eindbeslissing gevallen was. Voor de vierde maal lezen we het in zijn brief (19, 526): „niet hierover loopt de strijd, of men de sacramenten moet gebruiken daar, waar ze zoo zuiver mogelijk worden bedient, als de geloovigen de keus aan zich hebben. Wie zou dat niet weten? Neen, maar de kwestie is deze, of de vreemdelingen gedurende die elf maanden, dat hun proces nog bij den gemeenteraad aanhangig is⁹⁾, naar de lutherse gezinden mochten gaan. Hebben niet de Heidelbergsche theologen hun goedkeuring er aan gehecht (527)? Wat Datheen betreft, hij kan met vrije conscientie predikanten eener lutheransche gezinde kerk broeders noemen, niet wijl ze broederlijk met hem omgaan, maar omdat ze één Vader met hem aanroepen in den Zoon, al zondigen ze dan nóg zoo ernstig tegen

de br
er ov
Op
uitvo
kerk
schen
de an
vallen
dàn w
invloe
de wa
in-kw
arrog
geven
die de
geme
Me
dat g
nem
zond

Als
Nu
Ond
den a
de silt
gens g
Calvij
recht
oefeni
Frank
ding g
avond
keert
„breed
verzek
velen
dngen
missch
Dathe
meente
Christ
Calvij
men is
gebr
nog m
onder
haastig
Hoobse
zekerd

We
stappe
gebeur
deering
respon
die me
later s
Calvij
gemeer
de wa
luthers
den ma
grond
in 156
luthers
andere
den hel
sche d
Calvij
in de
de Aus
Calvij
in de
moeten
kopen
Hier
waren
lijk e
Men z
ondert
de spit
zijde d
1563, t
ontste
verstan
(Zanch
En da
Calvij
52.) De
geen vl
scheuri
En als
lijke ke
het luth
touw (d
denzelf
innert
sche Be
nemen
knipt v
boek o
Een pa
daarove
klaagt
al meer
76). Z
verder
terium
praatje